

ПРИЛОЖЕНИЕ НА БАНКОВИЯ ЛИХВЕН СУАП ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА РИСКА

Доц. д-р инж. Димитър Стоянов Вергиев
Колеж по Туризъм – Благоевград

***Резюме:** Целта на това изследване е да се проучи ролята на суаповите сделки при управление на риска, като се идентифицират основните видове банкови рискове и принципите на тяхната класификация като основа за възможностите и начините за намаляването им.*

Суаповите сделки са договорни споразумения между две страни, които се съгласяват да разменят за определен период от време и съгласно предварително установени условия парични потоци, които произтичат от еднакви по размер задължения. На основата на лихвения суап банките извършват и лихвено посредничество. По този начин промяната на лихвените проценти въздейства върху активите и пасивите им по различен начин в зависимост от продължителността на падежите им. Приложение на суаповата операция като начин за управление на лихвения риск като инструмент за хеджиране лихвеният суап е един ефикасен за използване инструмент, тъй като би могъл да бъде конструиран по всяко време за един дълъг интервал от време до 10-15 години.

***Ключови думи:** финанси, икономика, сделка, дълг, инвестиции, лихва, банка*

1. Въведение

Банковата дейност се състои в публично привличане на влогове или други възстановими средства и предоставя кредити или друго финансиране за своя сметка и на собствен риск.

Суаповите сделки са договорни споразумения между две страни, които се съгласяват да разменят за определен период от време и съгласно предварително установени условия парични потоци, които произтичат от еднакви по размер задължения. Суапът е двустранен договор, по силата на който страните се съгласяват да обменят един паричен поток срещу друг на базата на предварително определена номи-

нална сума в дадена валута на предварително определени периодични дати.

Суапите са извънборсови инструменти и обикновено се използват за хеджиране, спекулация или арбитраж. Рискът, свързан с тези инструменти е значително висок.

Най-разпространени видове суапи са:

- Лихвен суап
- Валутен суап
- Парични (трансвалутни)суапи
- Суап за ценни книжа с който се осигурява обмен на дългови инструменти за акции и или други ценни книги.
- Суап за дълг, с който се осигурява обмен на дългови инструменти за акции или други ценни книги.
- Суап за “качество” – това е облигационен суап с цел за повишаването на безопасността на инвестиционния портфейл.
- Суапинг – продажбата на една ценна книга с едновременно покупка на друга ценна книга и се осъществява обикновено с цел да се избегне плащането на данъци, които трябва да се плащат най – често при продължително владение на ценни книги.

2. Раздел

2.1. Идентифициране на рисковете и стратегии за управление на риска

Оптимален баланс между риска и очакваната възвръщаемост зависи от редица обективни и субективни фактори. Банките са отворени в областта на управление на рисковете, следователно, съвсем фундаментално да бъде в състояние да прогнозира и да контролират банковия риск, годни за оценка на рисковете на финансовия пазар.

Проблема на формиране на структурата на активи и пасивите на банката по отношение на рационална комбинация на две взаимно изключващи се цели - да максимизира приходите и минимизиране на риска. В проучване на риска уместно да се направи разграничение между два ключови фактора /етапа/ - признаване и оценка на риска и вземане на решения в областите на риск.

От количествена гледна точка рискът се явява функция на вероятността от реализация на определена заплаха, използваща уязвими места на системата, както и големината на възможната загуба.

Рискове според обхвата им:

- *Общ риск*, произтичащ от цялостното икономическо, социално и политическо състояние на страната и икономическите субекти, и неопределеността им в бъдеще;
- *Специфичен банков риск*, произтичащи от конкретни банкови операции.

2.2. Стратегии за управление на риска

По отношение на оценения риск са възможни следните действия:

- **ликвидация на риска** (например, за сметка на отстраняване на причините);
- **намаляване на риска** (например, за сметка на използване на допълнителни защитни средства);
- **приемане на риска** (когато инвестициите са по-големи от възможните загуби);
- **преадресация на риска** (например, чрез сключване на застрахователен договор).

2.3. Лихвеният суап като средство за управление на риска

На основата на лихвения суап банките извършват и лихвено посредничество. По този начин промяната на лихвените проценти въздейства върху активите и пасивите им по различен начин в зависимост от продължителността на падежите им. Това се отразява и върху нетния им доход тъй като приходите от активите и разходите по пасивите се изменят в зависимост от промените в стойността им.

Банките могат да съкращават активните или пасивните си позиции и по този начин да задържат лихвения риск посредством лихвения суап, когато имат несъответствия по отношение на лихвената чувствителност между двете страни на баланса. Например, ако дадена банка е финансирала дългосрочни ипотечни кредити с фиксиран лихвен процент с краткосрочни пасиви, а друга банка обратно е финансирала дългосрочни ипотечни кредити с плаващ лихвен процент с дългосрочни пасиви с фиксиран лихвен процент, и в двете банки има значителни лихвени несъответствия и са подложени на сериозен лихвен риск. Тези несъответствия, както и риска могат да се подобрят чрез суапиране на фиксирани срещу плаващи ипотечни кредити, в резултат на което ще се създаде съответствие на лихвената чувствителност на активите и пасиви на двете банки. Извършвайки суапвата операция в първата банка реално дългосрочни ипотечни кредити с чувствителни лихвени проценти се финансират с краткосрочни пасиви, а във втората – в дългосрочните ипотечни кредити с фиксирани лихвени процен-

ти се насочват с дългосрочни пасиви с фиксирани проценти. За разлика от обикновените транзакции при суаповите транзакции не се разменят главници. Основно правило при сключването на суаповия контракт е, че настоящата стойност на плаващите лихвени плащания е равна на настоящата стойност на фиксирания лихвени плащания, т.е. разликата между тях е приблизително равна на нула.

След това в резултат на измененията на лихвените проценти тя може да стане положителна за една от страните и отрицателна за другата, което изразява, че настоящата стойност се променя в противоположна посока за двете страни. При сключването на суапа, плаващите лихвени проценти не са известни. При оценката по посочената формула се използват очакваните пазарни стойности на плаващите проценти в бъдеще. Дисконтовият лихвен процент се приема за равен на равнището на очаквания плаващ лихвен процент.

За да се установи стойността на лихвения суап е необходимо да се знае, първо, равнището на спот лихвения процент до първата купонна дата и равнището на форуърдния лихвен процент между септемврийната дата на суапа. За определяне на стойността на суапа се използват и другиметодики при различни условия и предпоставки при осъществяването им. Лихвените суапи се правят извънборсово. Те обикновено се организират и управляват от посредници, чието възнаграждение се осъществява под формата на комисионни. Извънборсовият пазар се състои от дилъри, включващи най-големите международни търговски и инвестиционни банки, които разменят помежду си оферти за покупко-подажба на суапи. Суаповите дилъри са посредници при размяната на паричните потоци между различни лица. Те котираят цени - купува и продава, по които са готови незабавно да започнат суапов контракт.

Съществен елемент на политиката на всяка банка при управлението на банковия риск е хеджирането на измененията на лихвените проценти и по този начин намаляването на лихвения риск. Банките обикновено използват два метода за управление на рисковите си експозиции и на тази основа на лихвения риск – на рентабилността и ликвидността. Първият метод изразява пряко управлението на състава и структурата на портфейлите от активи и пасиви, а вторият се основава на използването в този процес на деривантните инструменти: фючърси, опции и суапи. При прякото управление на портфейлите от активи и пасиви банките правят преки корекции в състава и структурата, както и в лихвените характеристики на активите и пасивите с цел хеджиране на риска. Реалните корекции на тези портфейли отнема

много време и се прави бавно. През този период от време банка е изложена на открит лихвен риск, а това създава немалко проблеми, като например:

- Прехвърлянето на лихвения риск върху кредитополучателите често води до повишаване на кредитния риск и за банките.
- Регулирането на дисбаланса чрез увеличаване на относителния дял на депозитните сертификати, повишаването на лихвените проценти за депозитите, както и увеличаването на обема на депозитите с фиксирана лихва предизвиква много често повишаване на оперативните разходи на банките, а от там и намаляване на доходността;
- Преструктурирането на активите на банките и промяната в продуктовата палета и продуктовите пазари обикновено води до увеличаване на оперативните разходи и особено на разходите за реклама, за обучение и привличане на персонал.

Следователно промяната на структурата на портфейла в краткосрочен план е много трудно и в същото време разходите са значителни, които обикновено се поемат за покриване в по-далечна перспектива. Затова преките методи за управление на активите и пасивите се използват от по-малките банки. Големите банки предпочитат да управляват лихвения си риск с косвените методи, включващи използването на разнообразни дериватни инструменти.

Косвените методи за регулиране на банковите рискови експозиции заемат съществено място в управлението на лихвения риск. В условията на съвременните динамични парични пазари използването на дериватни инструменти е най-добрият метод за управление на лихвения риск

Лихвените суапи са една от последните най-значимите иновации във финансирането, при които фирмите заемат ресурси на пазар, на който имат сравнителни предимства и след това ги трансформират (понякога многократно) чрез суаповия пазар, за да достигнат до желаните от тях лихвени равнища и форма на доход. Първоначално движещата сила за развитието на лихвения суап е бил базисният арбитраж, на чиято основа заемополучателите са могли да съкращават заемните си разходи. Сега причините са доста по-различни. През последните години рязко се намалява разликата между рисковата премия на пазара на фиксирани и плаващи заемни фондове. Наред с това банките като финансови посредници започват да използват лихвените суапи като инструмент за управление на техните активи и пасиви. Това се разширява особено много през последните години, когато фи-

нансовите институции насочват своето внимание върху управлението на пасивите. И лихвените суапи са един от най-гъвкавите инструменти на банковия мениджмънт и на управлението на лихвения риск, рентабилността и ликвидността на банките.

Суапът се използва при управлението на лихвения риск, поради предимствата, които притежава, а те са следните:

1. Чрез него се намаляват разходите за набиране на ресурси;
2. Предимството за една от страните в суаповите операции да увеличи финансовите си ресурси се използва сравнително изгодно в интерес и на двете страни в тези операции;
3. В сравнение с фючърсите и опциите, базирани на фючърси като хеджиращ инструмент, суапът се обвързва много по-тясно с нуждите на банките. Суапирането и на активни, и на пасивни банкови операции намалява съществено банковия риск.
4. Суапът може по-лесно в сравнение с фючърсите и опциите да се договори за по-дълги периоди, което осигурява по-голяма сигурност на банките и възможност за дългосрочно реструктуриране на активите и пасивите. 7-годишна суапова операция е обикновено нормална практика. При фючърсите и опциите матуритетът е около 2 и половина години. Възможно е матуритетът в тези операции да бъде и по-дълъг, но те стават прекалено сложни и много по-скъпи.

Рискове при лихвен суап

Основните рискове, които следва да бъдат взети предвид са: контрагентски риск: неизплащане от страна на контрагента на задълженията, произтичащи от споразумението. Ако суапът бъде прекратен преди датата на последния насрочен паричен поток и пазарната стойност на позицията на някоя от страните е положителна - на нея ще се дължи сумата за терминиране на договора и така тя ще има кредитна експозиция към контрагента си.

- риск от прекратяване: рискът, че договорът ще бъде прекратен преди първоначално-договорената дата и същевременно заинтересованата страна няма да успее да договори транзакция-заместител с подобни параметри, включително заради влошената кредитоспособност на тази страна.

- риск, свързан с изисквано обезпечение: рискът, че от заинтересованата страна ще бъде поискано да предостави обезпечение за задълженията си по суапа.

- базисен риск: рискът от разминаване между фактическия плаващ курс по обслужване на хеджираното кредитно задължение и пла-

ващите лихвени индекси, използвани за определяне на плащанията по суапа.

- данъчен риск: произтичащ от потенциални данъчни събития, които могат да повлияят на достатъчността на плащанията по суапа.
- риск при подновяване (роловър): рискът от несъответствие на матуритета на суапа и този на хеджирания инструмент (или заем).
- кредитен риск: рискът от събитие, което променя кредитното качество или кредитния рейтинг на една от двете страни по сделката.
- риск за пазарната стойност (произтичащ от наличието на фиксирани плащания) и риск за паричните потоци (произтичащ от наличието на плаващи плащания)
- риск от волатилността и корелациите: при някои суапи се наблюдава значителен конвекситет и стойността им е силно зависима от волатилността (изменчивостта) и корелациите на съответните форуърди.

Заключение (Изводи)

Приложение на суаповата операция като начин за управление на лихвения риск като инструмент за хеджиране лихвеният суап е един ефикасен за използване инструмент, тъй като би могъл да бъде конструиран по всяко време за един дълъг интервал от време до 10-15г. Лихвеният суап представлява надежден инструмент за фиктивно реструктуриране на лихвените профили на активите и пасивите на банките.

Банковата дейност е предмет на голям брой рискове. Тя носи функция на общественото значение и ръководство на паричната политика, знания, определяне и мониторинг на банковите рискове е ентусиазма на голям брой от външни заинтересовани страни: централни банки, акционери, членове на паричния пазар, на клиентите. Управлението на риска е съществен елемент от управлението на банките, а лихвения суап е важен инструмент за въздействие върху него.

ЛИТЕРАТУРА

1. Димов, И.,Златева, Д.,Обща икономическа теория, София-2006г.
2. Коцев, Цв., и кол. Публични финанси, Варна, 2002
3. <http://www.postbank.bg/TransformationService.aspx/XHTML?strXML=/bgBG/Individuals/06Investments/03ManageLRisk/07LSwapM/>
4. http://forexaw.com/TERMs/Economy21132/image152117_15
5. http://finanshist.ru/a/protsentnyiy_svoп_-_tipyi